ВІДГУК

опонента, кандидата юридичних наук, доцента
Іваненка Дмитра Дмитровича
на дисертацію Арапіна Юрія Миколайовича
«Публічне адміністрування ринку зерна в Україні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

1. Ступінь актуальності обраної теми.

Вивчення змісту дисертації та наукових праць Арапіна Юрія Миколайовича дає підстави для ствердження про високий рівень актуальності обраної теми. Підтвердженням цього є необхідність забезпечення ефективного функціонування одного з ключових секторів національної економіки. Ринок зерна відіграє важливу роль у формуванні продовольчої безпеки держави, підтриманні стабільності внутрішнього аграрного виробництва та забезпеченні конкурентоспроможності України на світових аграрних ринках. У цих умовах особливого значення набуває вдосконалення системи публічного адміністрування, здатної забезпечити збалансований розвиток зернового сектору та належний захист публічних інтересів.

Сучасний стан розвитку аграрної сфери характеризується впливом численних внутрішніх і зовнішніх чинників, серед яких трансформаційні процеси в економіці, цифровізація публічного управління, глобальні зміни продовольчих ринків, а також необхідність адаптації національної аграрної політики до європейських стандартів. Це обумовлює потребу в науковому переосмисленні механізмів державного впливу на ринок зерна, визначенні оптимальних моделей взаємодії держави, бізнесу та інститутів громадянського суспільства у даній сфері.

Додаткової актуальності дослідженню надає необхідність удосконалення нормативно-правового та організаційного забезпечення діяльності суб’єктів публічного адміністрування ринку зерна. Наявність окремих прогалин та колізій у правовому регулюванні, дублювання повноважень окремих органів влади та

потреба у підвищенні ефективності реалізації державної аграрної політики зумовлюють необхідність комплексного наукового аналізу зазначених питань.

Таким чином, дослідження теоретичних, правових та організаційних засад публічного адміністрування ринку зерна в Україні є своєчасним і суспільно значущим. Його результати мають важливе значення для вдосконалення системи публічного управління аграрною сферою, підвищення ефективності державної політики у сфері зернового виробництва та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України.

Здійснений, автором наукової роботи, глибокий порівняльний аналіз питань, пов'язаних із публічним адмініструванням ринку зерна США, Канади, Австралії, Франції, Угорщини, Хорватії підтвердив, що в цих країнах зазвичай здійснюється поєднання ринкових механізмів з державними інструментами підтримки сільськогосподарських суб'єктів господарювання, а також регулювання якості зернової продукції та здійснення торгівлі зерновими культурами.

Обґрунтовуючи вибір теми дослідження автор дисертаційного дослідження опирався на результати анкетування 512 осіб, які представляють інтереси суб'єктів ринку зерна в Україні, правову публіцистику, офіційні звіти та довідки, а також інші аналітичні матеріали з досліджуваної теми, а також теоретичне підґрунтя, яким стали праці вчених та науковців у сфері публічного адміністрування ринку зерна, що підтверджується не лише посиланнями в тексті роботи, а й корелюється зі списком використаних джерел (стор. 188-191).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна.

Дисертація складається із анотації, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (227 позицій, 24 сторінки) та чотирьох додатків (33 сторінки). Загальний обсяг роботи – 221 сторінка, із них 163 сторінки основного тексту. Серед додатків рекомендовані до практичного використання Проєкт Закону України «Про

державну підтримку ринку зерна та його інтеграцію до країн-членів Європейського Союзу», який спрямований на забезпечення продовольчої безпеки держави, сталого розвитку аграрного сектору, підвищення конкурентоспроможності ринку зерна та виконання міжнародних зобов'язань України в процесі європейської інтеграції. Це свідчить про достатній рівень обґрунтованості та достовірності наукових положень і висновків, які вносяться на захист, а також їх практичну значущість (Додаток Б, стор. 192-205).

Структура повністю відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблемні питання, визначені автором. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується також критичним аналізом наявних літературних джерел юридичного та методологічного спрямування.

Слід відзначити обґрунтованість наведених дисертантом висновків, які базуються на грамотному використанні сукупності загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання, спосіб застосування яких визначений предметом та об'єктом дослідження, зумовлений метою і завданнями наукового пошуку, зокрема: *діалектичний* – для вивчення теоретичних та нормативних положень щодо публічного адміністрування ринку зерна в Україні (у всіх розділах); *герменевтичний* – для формулювання основоположних дефініцій та особливостей генезису їхнього тлумачення (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1); *класифікації та групування* – для систематизації рівнів удосконаленої моделі публічного адміністрування ринку зерна в Україні, його нормативно-правового забезпечення та суб'єктів (підрозділи 1.2, 2.2, 2.3); *порівняльно-правовий* – під час аналізу міжнародного досвіду публічного адміністрування ринку зерна в Україні (підрозділ 1.3, 3.1, 3.2); *структурно-функціональний* – для дослідження особливостей, з'ясування елементів механізму публічного адміністрування ринку зерна в Україні (підрозділи 2.1); *структурно-логічний* – для класифікації та окреслення напрямів вдосконалення публічного адміністрування ринку зерна в Україні (підрозділи 1.3, 3.1); *статистичний та документального аналізу* – для виявлення прогалин у нормативно-правовому регулюванні публічного

адміністрування ринку зерна в Україні (розділи 2, 3); *моделювання* – під час розробки пропозицій по удосконаленню вітчизняної законодавчої бази для ефективного публічного адміністрування ринку зерна в Україні (підрозділ 2.2, 3.1, 3.2); *статистичний* – з метою аналізу й узагальнення емпіричної інформації за темою дисертаційного дослідження (підрозділи 2.3, 3.1, 3.2).

Необхідно зазначити виважене та прискіпливе ставлення автора дисертації до опрацювання теоретичних джерел, детального аналізу не лише термінологічного апарату, понять, тез і думок різних науковців, а й дослідження етимології понять на основі якого дисертант формував власні фахові, логічні, слушні висновки та позиції, що може свідчити про комплексний науковий підхід до тих явищ і процесів, які досліджувались у роботі.

Отже, можемо стверджувати, що питання, які розглянуто в дисертації, розкрито на досить високому методологічному рівні. Зокрема, проаналізовано широкий спектр вітчизняних і зарубіжних науково-теоретичних та монографічних робіт з окресленої проблематики достатньо детально досліджено нормативно – правові акти в частині публічного адміністрування ринку зерна, що свідчить про поглиблений аналіз порушеної в дослідженні проблеми. Крім того, автор вивчив і проаналізував періодичну літературу з цього питання.

В дослідженні системно, послідовно й конструктивно проаналізовані важливі теоретичні аспекти з питань публічного адміністрування ринку зерна в Україні та закордоном, які повністю розкривають зміст теми дисертаційної роботи.

У поєднанні з аналізом думок передових вітчизняних науковців і вивченні досвіду становлення публічного адміністрування ринку зерна, автор надав конкретні пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства України, норми якого регулюють відносини у вищевказаній сфері. З огляду на це, можна наголосити на тому, що вірогідність отриманих результатів і обґрунтованість сформульованих пропозицій спирається на потужний та вірно обраний методологічний інструментарій щодо проведення наукового дослідження, що дозволило всебічно використовувати різноманітний науковий матеріал.

Аналіз рецензованої дисертації дозволяє стверджувати, що в результаті проведеного дослідження автор досягнув визначеної мети та виконав поставлені завдання. При цьому сформульовані висновки та пропозиції є достатньо аргументовані та оригінальні, відповідають вимогам сьогодення та можуть бути застосовані на практиці.

3. Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукова новизна отриманих дисертантом результатів визначається тим, що дана робота є одним з перших в Україні узагальненим дослідженням суспільних відносин, що виникають у процесі публічного адміністрування ринку зерна, що паралельно опирається на результати порівняльного аналізу суспільних відносин, що виникають у процесі публічного адміністрування США, Канади, Австралії, Франції, Угорщини, Хорватії.

За результатами проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано низку нових наукових положень і висновків.

Так, в дисертаційній роботі сформульовано авторське визначення терміна «публічне адміністрування ринку зерна в Україні».

Автор достатньо виважено та логічно дійшов висновку, що врегульована нормами публічного права цілеспрямована діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, яка здійснюється із застосуванням адміністративно-правових та організаційно-економічних інструментів і спрямована на формування, функціонування та розвиток ринку зерна, забезпечення продовольчої безпеки держави, захист публічних та приватних інтересів учасників ринку, дотримання вимог якості та безпеки зернової продукції, а також стабільність і прозорість зернових товаропотоків в умовах побудови економіки ринкового типу і є «публічне адміністрування ринку зерна в Україні».

Досить аргументованим та актуальним є визначення автором переліку основних інструментів, які використовуються для реалізації методів публічного адміністрування ринку зерна в Україні, зокрема: нормативно-правові;

інформаційні та моніторингові; економічні; контрольні та сертифікаційні механізми; інфраструктурні заходи та підтримка логістики.

Крім цього, автором доведено, що основними складовими механізму публічного адміністрування є адміністративні методи впливу держави на ринок зерна, зміст яких полягає у дії імперативних управлінських засобів, що застосовують уповноважені органи публічної влади в межах їхньої компетенції через прийняття обов'язкових рішень, здійснення контролю, нагляду та застосування заходів адміністративного примусу. Основними адміністративними методами впливу держави на ринку зерна, автором визначено: контрольно-наглядовий; нормативно-регуляторний; дозвільно-реєстраційний; адміністративно-примусовий; адміністративно-процедурний.

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто відзначити, що дисертаційна робота за характером і змістом розкритих питань є новітнім комплексним системним дослідженням у сфері публічного адміністрування ринку зерна.

Ознайомлення із науковим дослідженням дає підстави стверджувати, що основні положення і висновки, які виносяться здобувачем на захист, мають відповідний високий ступінь наукової новизни.

Дисертаційне дослідження має обґрунтовані та достовірні наукові висновки, які доповнюють існуючі позиції науковців, а в деяких випадках дають нове бачення та інший науково обґрунтований підхід до публічного адміністрування ринку зерна з метою досягнення ефективності в роботі органів уповноважених на здійснення публічного адміністрування у даній сфері.

Правильне визначення об'єкта та предмета дослідження, а також вірна постановка завдань в дисертаційному дослідженні та широке коло використаних методів дослідження дозволило автору зробити свою наукову роботу цілісною, обґрунтованою та донести до наукової спільноти власні ідеї та пропозиції, а також уникнути формалізму і зробити дисертацію реальним внеском у науку адміністративного права.

4. Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані висновки й пропозиції впроваджено та використовуються:

– *в освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Фінансове право», «Податкове право», «Концептуальні проблеми фінансового права України» під час підготовки навчально-методичних та дидактичних матеріалів, а також рекомендувати їх до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти (акт Національної академії внутрішніх справ від 28.01.2026 № 19-ОП);

– *у науковій діяльності* – при підготовці монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнення аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до чинних проєктів нормативно-правових актів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову (акт Національної академії внутрішніх справ від 30.01.2026 № 20-НД);

– *у практичній діяльності* Бюро економічної безпеки України – стосовно оцінювання ризиків у сфері ринку зерна як елементу забезпечення економічної безпеки, а також під час проведення занять в системі службової підготовки та вдосконалення методичних розробок, пов’язаних із даним напрямом (акт Бюро економічної безпеки України від 24.01.2026);

– *у практичній діяльності* Міністерства юстиції України по: 1) підготовці пропозицій щодо вдосконалення процедур державної реєстрації прав на зернові склади та складські документи на зерно, що сприяє захисту прав власності агровиробників; 2) напрацюванню механізму правової експертизи нормативно-правових актів у сфері зернової логістики на відповідності вимогам антикорупційного законодавства та стандартів ЄС; 3) виробленню рекомендацій щодо правового регулювання електронних торгів зерном та цифровізації реєстрів у межах концепції «публічних сервісів»; 4) розробці процедури правового моніторингу ринку зерна як інструменту публічного управління, що включає

системний аналіз ефективності виконання регуляторних актів у сфері експорту зернових.

Окрім цього, а) запропоновано правову модель взаємодії органів юстиції та саморегулівних організацій (зернових асоціацій) у процесі досудового врегулювання спорів між суб'єктами ринку; б) поліпшлено підходи до гармонізації вітчизняного законодавства про ринок зерна з правом ЄС, в частині стандартів простежуваності та захисту прав споживачів; в) удосконалено нормативно-правову базу у сфері обігу зернових культур, а також покращено процедуру реєстрації прав та механізмів правового забезпечення захисту прав суб'єктів ринку (довідка Міністерства юстиції України від 23.02.2026 № 24384/7.3.4/33-26).

Отже, дисертаційна робота може виступати теоретичною основою для проведення науково-прикладних досліджень у сфері публічного адміністрування ринку зерна. Висновки та рекомендації, що сформовані автором, можуть бути враховані при вдосконаленні чинного законодавства України.

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Результати дисертаційного дослідження Арапіна Ю. М. достатньою мірою висвітлені в шести наукових публікаціях, а також шістнадцяти тез доповідей, що були оприлюднені на всеукраїнських науково-практичних і науково-теоретичних конференціях та засіданнях круглих столів.

Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам МОН України. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Спрямованість науково-практичних конференцій, де відбувалася апробація дисертаційного дослідження, характер статей дисертанта, в яких відображено положення дисертації і результати проведених досліджень, повною мірою

вказують, що дисертація пройшла належну апробацію та є самостійною науковою працею, що має завершений характер.

Ознайомлення з текстом дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом робота відповідає вимогам, що ставляться МОН України. У тексті роботи відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого наукового дослідження.

6. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Дисертаційна робота є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які виставлені автором для публічного захисту.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування.

Автором дотримано норми законодавства про авторське право і суміжні права та надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Отже, у дисертаційному дослідженні Арапіна Юрія Миколайовича «Публічне адміністрування ринку зерна в Україні» відсутні порушення академічної доброчесності.

Мета і завдання, визначені автором у вступі, відповідають змісту дослідження та загальним висновкам, а всі висновки та рекомендації, зроблені автором, об’єднані провідною ідеєю – вдосконалення публічного адміністрування ринку зерна.

Вибрана структура дисертації дозволила автору послідовно і системно проаналізувати широкий спектр питань, які стосуються публічного адміністрування ринку зерна в Україні та закордоном, здійснити порівняння та аналіз, виокремити позитивний досвід зарубіжних країн, висвітлити його в роботі та доцільно сформувати рекомендації для впровадження в Україні. При розбитті розділів основного тексту на підрозділи автором дотримані правила

пропорційності, непересіченості, взаємовиключення та неперервності. Автор послідовно виклав матеріал, в основному правильно співвідносячи загальні та конкретні питання, сформулював необхідні наукові дефініції.

Оформлення дисертації Арапіна Ю. М. відповідає тим вимогам, які висуваються до подібного роду робіт. Зокрема, слід відмітити, що структурно, дослідження побудовано логічно, розділи і підрозділи взаємопов'язані між собою.

7. Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертаційної роботи щодо її змісту та оформлення.

Як і при дослідженні будь-якої достатньо важливої, складної та теоретичної проблеми, в зазначеній дисертації містяться деякі недоліки та положення, які розкрито не достатньо глибоко, тож вони можуть стати підґрунтям наукової дискусії й звісно, насамперед, напрямами подальшої розробки відповідної проблематики. Водночас варто зауважити, що наведені далі недоліки не впливають в цілому на позитивний та цінний для науки характер дисертації.

Отже, слід вказати й на певні дискусійні моменти дослідження, зокрема:

1. Беручи до уваги офіційно задекларований курс України на набуття членства в Європейському Союзі, особливої ваги набуває питання вдосконалення публічного адміністрування ринку зерна та формування ефективних напрямів його подальшого розвитку. Відтак, хотілось би довідатись позицію автора, які саме вектори розвитку публічного адміністрування ринку зерна України пропонуються?

2. У країнах-членах ЄС взаємодія органів публічного адміністрування національних ринків зерна реалізується через національні міністерства сільського господарства у постійній співпраці з профільними директоратами Європейської Комісії. Це, у свою чергу, дозволяє забезпечити єдність підходів до регулювання ринку зерна в Європейському Союзі. Враховуючи євроінтеграційні прагнення України виникає слушне запитання: на якому рівні проходить така взаємодія між органів публічного адміністрування ринків зерна в країнах-членах ЄС?

3. Загальновідомо, що в умовах воєнних, безпекових та логістичних викликів особливої актуальності набуває поняття «антикризова координація». Вказане словосполучення у своїй роботі також вживає і автор дослідження. У зв'язку з чим виникає питання: у якому контексті автор використовує даний термін?

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що наведені вище критичні зауваження та рекомендації стосуються дискусійних питань, певної неповноти розгляду окремих питань теми дисертації і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має науково-теоретичне і практичне значення, містить наукові положення, які являють нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання і сприяють підвищенню ефективності публічного адміністрування ринку зерна.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертаційна робота на тему «Публічне адміністрування ринку зерна в Україні» є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані та практично цінні результати, що вирішують важливе наукове завдання. Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам МОН України.

Викладені в дисертації рекомендації та конкретні пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України є теоретично обґрунтованими та аргументованими.

Таким чином, за своєю актуальністю, рівнем наукового вирішення досліджених проблем, практичним значенням отриманих висновків та пропозицій, їх науковою обґрунтованістю і достовірністю дисертація Арапіна Юрія Миколайовича відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою

Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261, Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 р. № 40 і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 – Право зі спеціальності 081 – Право.

Опонент –
доцент кафедри
адміністративного права та процесу
Навчально-наукового інституту
права та соціального менеджменту
Донецького державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент **Дмитро ІВАНЕНКО**